

In de stad Groningen en in de Ommelanden worden de komende dagen 29 verhalen verteld over Joden en verzetsmensen. Verhalen waar een mens stil van wordt.

MARCEL LOODEN

Verhalen waar een mens stil van wordt

Moritz en Aaltje van der Hak waren Joodse artiesten die in de Nieuwstad in Groningen woonden. Hun achterkleindochter Nathalie weet veel over hun leven, hun geluk en vrolijkheid, hun triest einde. Ze vertelt daarover op 4 mei, vlakbij de plek waar Moritz en Aaltje woonden.

Nathalie doet dat in het kader van Open Joodse Huizen/Huizen van Verzet. Het landelijk, jaarlijks terugkerend project waarbij op en rond 4 mei verhalen worden verteld over Joden en verzetsmensen, zo mogelijk in de huizen waar zij woonden voor, tijdens en al dan niet vlak na de Tweede Wereldoorlog. De vertellers zijn nazaten, zoals Nathalie, of anderen.

In de stad Groningen zijn de synagoge aan de Folklingestraat en het Oorlogs- en Verzetscentrum Groningen de organisatoren. „We doen al jaren mee aan het project en dit jaar kunnen in de gemeente Groningen, in Stad en Haren, zestien verhalen worden beluisterd”, zegt directeur Geert Volders van de synagoge. „De meeste op 4 mei maar op 3 mei kunnen belangstellenden al terecht in de Akerk. Daar vertelt Harry de Munck over zijn opa Harm Wagenborg die kostert in de kerk was en in de oorlog daar mensen hielp onderduiken.”

Op 4 mei is het dus de beurt aan onder anderen Nathalie van der Hak. Zij is 53 jaar,

Aaltje en Moritz van der Hak. FOTO ARCHIEF SYNAGOGE FOLKLINGESTRAAT GRONINGEN

woont in Delft en debuteert als verteller in Stad. „Ik wil graag het verhaal over mijn overgrootouders kwijt, over Moritz en Aaltje.”

Die woonden in het begin van de vorige eeuw in de Nieuwstad, vlakbij de synagoge. In die buurt woonden toen meer Joodse Stadlers. „Breed hadden ze het niet, er was veel armoede”, vertelt Nathalie. „Ook Moritz en Aaltje waren niet rijk. Hij kwam uit Appingedam en was 10 jaar jonger dan zijn vrouw, die een echte Stadler was. Aaltje had al een zoon, Maurits, en samen kregen ze ook twee zonen, Philip en Louis.”

Een grote rode draad in het gezin was de muziek. Aaltje kon goed zingen en trad in allerlei zaaljes en andere gelegenheden op. Moritz begeleidde haar en vermaakte het publiek met grappen. „Het was een soort revue waarmee ze optraden in de stad en ver daarbuiten”, weet Nathalie. „Ze organiseerden daarbij dansavonden. Moritz was ook een impresario die artiesten boekte. Zo verdiende ze hun boterham en kregen ze het goed. Ze hadden op een bepaald moment zelfs een auto.”

Wat ze ook deden, was het 'besmetten' van hun zonen; ook die werden verliefd op de muziek. Ze bespeelden alle de viool, en Philip en Louis begeleiden hun ouders bij hun optredens. Later traden ze in dienst bij de Groninger Orkest Vereniging. Zoon

Korrie Stevens bij de voormalige synagoge in Winsum. Op de ramen staan de namen van omgekomen Joodse inwoners. FOTO ANNO DE HAAN

Maurits schopte het in Duitsland zelfs tot concertmeester van de Berliner Philharmoniker.

In de jaren dertig sloeg de economische crisis toe en stortte het artiestenbestaan in rookwrosten”, vertelt zijn achterkleindochter. In de Tweede Wereldoorlog werden beiden gedeporteerd, eerst naar Westerbork, daarna naar Auschwitz waar ze in 1942 werden vermoord. Hun zonen doken onder of namen andere maatregelen en overleefden. Aaltje en Moritz deden dat niet. Zij was 79, hij 60. Misschien hoopten ze dat het toch nog goed zou komen maar zo was het niet.”

“**IK WIL GRAAG HET VERHAAL OVER MIJN OVERGROOTOUDERS KWIJT, OVER MORITZ EN AALTJE**”

Gerulme tijd geleden maakte ze kennis met directeur Geert Volders van de synagoge in Groningen en dat leidde er mede toe dat ze op 4 mei haar verhaal doet. Niet in het huis waar Moritz en Aaltje woonden, daar wordt het oudste beroep ter wereld uitgeoefend. „Ik doe mijn verhaal in de Rabbinatswoning die er vlakbij staat. Voor de vroegere woning van Moritz en Aaltje ligt wel Stolperstenen als eerbetoon aan hen die we op 4 mei officieel 'inwijden'. Het zijn de eerste Stolpersteine in de Nieuwstad.”

Waar Nathalie niet op de originele plek vertelt, doen anderen dat wel. Jacques d'Ancona spreekt in de Oosterstraat over zijn familie, aan de Noorderbinnensingel wordt stilgestaan bij Selma Engel-Wijnberg, in het huis waar zij werd geboren. „En zo zijn er meer authentieke locaties”, zegt Geert Volders. „Iedereen kan er komen luisteren. In de afgelopen coronajaren was het anders, toen was het samenkomen in woningen niet mogelijk. Die zestien verhalen duidelijk dat er behoefte is om verhalen door te geven aan anderen over wat de hoofdrolspelers is overkomen.”

Die behoefte is er noordelijker in de provincie ook. In zes dorpen en Delfzijl worden twaalf verhalen verteld. Zo neemt in een woning in Eenrum de huidige bewoonster Eliza Gussenhoven de bezoekers

mee door het leven van Jet en Froukje Benninga. Twee ongehuwde zusters die in dat pand woonden en de zorg hadden voor hun neefje, de zoon voor hun broer, een weduwnaar. De broer en het neefje overleefden de oorlog, de zusters niet.

In Winsum woonde marechaussee Jan Moes met zijn vrouw Freerkjena. In hun woning hadden ze onderduikers. Jan werd kort voor de bevrijding opgepakt, naar een concentratiekamp gebracht en overleed kort na de bevrijding. Zijn verhaal wordt in die betreffende woning verteld door Bart Rozenboom.

Winsum is tevens het 'zenruwcentrum' van de verhalen in het noorden van de provincie. De organisatie ervan is in handen van de Stichting Een Joodse Erfenis in Winsum. „We hebben al verschillende keren meegedaan aan Open Joodse Huizen/Huizen van Verzet”, vertelt bestuurslid Erna Bakker. „In de loop der jaren is de belangstelling gegroeid zodat we nu die twaalf verhalen kunnen vertellen.”

Op die 4de mei zal de voormalige en gerestaureerde synagoge in Winsum, met de deuren openen. „Mensen kunnen hier iets drinken en informatie krijgen over welke verhalen waar en wanneer worden verteld”, zegt medebestuurder Korrie Stevens.

Joods Cultureel Kwartier

Het Joods Cultureel Kwartier, een organisatie in Amsterdam, nam in 2012 het initiatief voor het project Open Joodse Huizen. Aanvankelijk werden alleen in de hoofdstad de verhalen verteld maar al snel ging de rest van het land meedoen en werd het project uitgebreid met Huizen van Verzet. Het Joods Cultureel Kwartier is nog altijd landelijk de overkoepelende organisatie van Open Joodse Huizen/Huizen van Verzet.

Winschoten

Het 29ste verhaal wordt op 4 mei verteld in Oost-Groningen, in Winschoten dat ooit procentueel - na Amsterdam - de plaats met de meeste Joodse inwoners was. Stadsdgs Kooz Akkerman is de verteller, in het voormalige Rabbinatshuis. Josi en Lien Hart zijn de hoofdpersonen in zijn verhaal. Meer informatie over zijn en alle andere verhalen zijn te vinden op www.openjoodsehuizen.nl.